

Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

An Enlightened canonical Biography: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) by Francesc Pons i Carreras

MARIA PAREDES BAULIDA
mpbaulida@gmail.com

Institut Menorquí d'Estudis

Resum: L'autor il·lustrat Joan Ramis moria el 12 de febrer del 1819 i, poc després, apareixia pòstumament el primer volum de la seva *Historia política i civil de Menorca*, precedida per la notícia «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis», la primera biografia de l'autor, amb caràcter canònic, de Francesc Pons i Carreras. Malgrat la relativa brevetat exigida per la naturalesa preliminar del text, una lectura atenta ens permet copsar, embolcallats per l'encomi i l'afany de veracitat històrica, un seguit d'elements discursius tradicionals i il·lustrats del gènere que mostren la interrelació entre exemplaritat moral i literària de l'escriptor i legitimen Joan Ramis com a referent de la seva època.

Paraules clau: Joan Ramis, Francesc Pons i Carreras, biografia, canonització, Il·lustració

Abstract: The enlightened author Joan Ramis died on February 12, 1819 and, shortly after, the first volume of his *Political and Civil History of Menorca* appeared posthumously, preceded by «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis», the canonical biography of the author by Francesc Pons i Carreras. Despite the relative brevity required by the preliminary nature of the text, a careful reading allows us to grasp, enveloped by praise and the desire for historical veracity, a series of traditional and enlightened discursive elements of the genre that show the interrelationship between exemplary moral and literary of the writer and legitimize Joan Ramis as a model of his time.

Keywords: Joan Ramis, Francesc Pons i Carreras, Biography, Canonization, Enlightenment

* L'autora de l'article form part del grup de recerca Mimesis de la Universitat de Barcelona (<https://stel2.ub.edu/mimesis/>) i col·labora en la realització del projecte de recerca Mimesis. *Creación literaria, vidas de autor y poética en la edad moderna* (PID 2019-1109 86GB-I00), finançat pel MICINN, en els objectius del qual s'emmarca l'elaboració d'aquest dossier.

DATA PRESENTACIÓ: 20/04/2024 ACCEPTACIÓ: 08/05/2024 · PUBLICACIÓ: 01/06/2024

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

1. El biògraf

Francesc Pons i Carreras nasqué al lloc de Binicodrellet de Dalt (Es Migjorn), el 12 de desembre de 1768, en plena dominació britànica de Menorca, i fou batejat pocs dies més tard a la parròquia d'Alaior. Fill petit d'una família de pagès, per tal de garantir la seva educació se'l encaminà als estudis eclesiàstics i, als setze anys, ja durant la dominació espanyola de l'illa, prengué l'hàbit d'observant franciscà al convent de Jesús de Maó. Allà cursà amb profit estudis de filosofia, teologia, geografia, dret civil i canònic i assolí un més que notable domini del llatí i del castellà, francès i italià. Es convertí, de ben jove, en mestre de gramàtica llatina i als vint-i-sis anys obtingué el càrrec de predicador, esdevenint capellà de l'Hospital de Caritat de Maó durant una vintena d'anys. Després de la disgregació de l'orde a partir de la desamortització (1836), va continuar exercint com a predicador i mestre particular de gramàtica i retòrica llatina i castellana fins a la seva mort, als vuitanta-sis anys, esdevinguda a Maó el 9 de juliol del 1855.¹

Bover (1868 II: 113-114) esmenta el títol de tres obres seves impreses. La primera és el *Nuevo método para aprender por principios fáciles la lengua latina* en dos volums (1812, 1814), una gramàtica àmpliament difosa de la qual se'n publica una segona edició corregida el 1831, que pretenia, «adaptar l'ensenyament del llatí a la imposició del castellà en el sistema educatiu espanyol» (Obrador: 2023: 16) implantat a l'illa per les autoritats civils i eclesiàstiques i que vindria a substituir el *Nou Mètode per aprendre la llengua llatina* (1762, 1783) d'Antoni Portella i Enrich, que tenia com a objectiu la didàctica del llatí en menorquí.² La segona és el *Compendio de las excelencias del puerto de Mahon en versos latinos con un discurso preliminar y algunas notas en castellano* (1819), poema èpic en llatí de dos-cents cinquanta versos dividits en tres cants, que llegí i aprovà Joan Ramis, reeditat el 1848 amb dos cants més. I la tercera és el *Compendio de la poesia latina y castellana y de la retórica en latin y en castellano*, impresa el 1837, similar al *Compendi de la poesia menorquina* (1818-1821) d'Antoni Febrer i Cardona, que no s'arribà a imprimir per no estar escrita en castellà. Bover (*ibidem*: 114) esmenta com a obres del mateix autor la biografia de Ramis de 1819 i diversos textos inèdits, entre els quals poemes i sermons de caràcter panegíric, tots ells encara per localitzar:

(...) a frente de la historia política y civil de Menorca, impresa en Mahon en 1819, un *Resumen de los empleos y ejercicios literarios del infatigable mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis* y, en periódicos, o en hojas sueltas, una multitud de poesías latinas y castellanas. Dejó otras muchas inéditas, como igualmente varios tratados y opúsculos sobre gramática, retórica y otras materias, y tres tomos 4º de sermones panegíricos y morales.

En els darrers anys s'ha constatat que va ser l'autor de la *Comèdia dels Pastorells*, versió d'un popular text teatral religiós del cicle de Nadal, una obra no datada de finals del segle XVIII, que s'havia

1 Vid. Bover II (1868), núm. 939, pp. 113-114.

2 Vid. també Obrador, B. / Pons, A. (2021: 55-84).

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

editat anteriorment com a anònima.³ Obrador (2023: 26) atorga a aquesta peça una intencionalitat doctrinal, relacionada amb el càrrec de predicador de Pons.

Francesc Pons va mantenir una molt bona relació amb Joan Ramis, a qui considerà el seu mestre, al llarg de tota la seva vida. Tenim prou testimonis de l'admiració que li professava i del contacte estret que va mantenir amb altres membres de la família Ramis, en especial amb el germà petit, Antoni, curador de l'obra literària de Joan a la seva mort i continuador de la seva tasca com a historiador. En el prefaci del *Compendio de las excelencias del puerto de Mahon* (1819) Pons explica que, un cop acabat el poema, li va lliurar a un Ramis greument malalt, qui, després de llegir-lo, l'havia animat a imprimir-lo, servint-se de tres díctics llatins:

Pero después de concluido les hice ver a mi amigo y único maestro mío en la poesía, el Dr. Juan Ramis, que Dios tenga en su santa gloria, acometido ya de los achaques que le han acarreado la muerte, para que tuviese la bondad de enmendar lo que hallase defectuoso. *Aquel hombre grande, incansable hasta el fin de su vida en las tareas literarias*, y muy amante de la patria, me animó a que prosiguiese y lo hiciese imprimir; por cuyo efecto de su propia mano, ya trémula por la vejez y la extenuación insertó al pie de mis versos su parecer, que he querido copiar aquí para renovar a los lectores la memoria de aquel *sabio, antiquario admirable, y universal historiador de Menorca*. Me contestó pues así: «Lo que antecede me ha gustado mucho, y por esto desearía que se le añadiese lo de las corridas de los barcos de los días de S. Pedro y S. Jayme, y se dixese algo de la abundancia y bondad de los mariscos de este puerto».

AD AUCTOREM

Dum patriae cantas laudes mihi visus Apollo
Carmina magis magna suâ personuisse lyrâ.
Prosequere, o vates, incepta, novoque labore
Perfice opus, patriam concelebrando magis.
Sic, Mago, sic celebris toto fulgebit in orbe,
Sic semper vivens nomen eritque tuum.
Extramâ (sic) haec alloquor hora.

22 Decembris 1818

J. Ramis et Ramis⁴

Pons, que descriu Ramis com «aquel hombre grande, incansable hasta el fin de su vida en las tareas literarias» i «sabio, antiquario admirable, y universal historiador de Menorca», esmenta l'impacte que li produïren les seves darreres paraules en llatí, que van esdevenir un veritable comiat:

3 El 15 de desembre del 2019, en un article de Antoni Vallejo, el diari *Menorca* parla de la localització del manuscrit original de la *Comèdia dels Pastorells* de Francesc Pons a la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès per part de Xavier Martín, qui n'havia fet l'edició prèviament, considerant-la anònima (2005). El «Plec de lectura» del mateix diari en publica el text.

4 Pons (1819) «Prefaci» pp. 3- 4. Els díctics llatins: «A l'autor. Mentre cantes les lloances de la pàtria em sembla que Apol·lo fa ressonar més els cants amb la seva lira. Continua, poeta, allò que has començat i acaba l'obra amb renovat esforç. Així, Maó, així brillarà, cèlebre, per tot el món, així restarà sempre vivent el teu nom. Dic això al final dels meus dies. 22 de desembre de 1818.» (la traducció és nostra). D'aquest poema èpic de dos-cents cinquanta versos se'n va fer una reimpressió el 1848 amb dos cants més i una traducció castellana dels tres primers.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

Esta es á la letra la copia de su contestación, y lo que yo sentí entonces sobre manera, informado de su enfermedad, fue aquel hemistiquio: *Extremâ haec alloquor hora*; porque lo tuve por presagio de su cercana muerte, como en realidad ha sucedido día 12 de febrero del corriente. (Pons 1819: 4)

Joan Ramis moria el 12 de febrer del 1819 i, poc després, apareixia pòstumament el primer volum de la seva *Historia política i civil de Menorca*, precedida per la notícia «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis», la primera biografia de l'autor, amb paginació romana (I-XII), davant del *pròleg* de Joan Ramis, que ocupa les pàgines 3 a 13. Francesc Pons, en el to panegíric propi de les *laudationes funebres* que es feien en el comiat d'un difunt il·lustre, aporta informació sobre dades familiars i professionals, que podem considerar fidedignes per l'accés directe que va tenir a documents i correspondència personals, però, sobretot, sobre els «exercicios literarios» de Joan Ramis, establint una primera relació de les seves obres impreses i donant notícia de les manuscrites conservades que esdevindria el punt de partida de biògrafs posteriors. En paral·lel a la redacció d'aquesta biografia, Pons revisà, juntament amb Antoni Ramis, les poesies manuscrites en llatí, castellà i català escrites per Joan Ramis en la seva primera joventut, així com les tres obres dramàtiques en català, amb la intenció, que no reeixí, que fossin dutes a la impremta.⁵

2. El *Resumen de los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. Juan Ramis y Ramis*: una proposta de lectura

2.1. Vida i *empleos* o l'exemplaritat moral de Ramis.

El *Resumen de los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. Juan Ramis y Ramis*⁶ té, formalment, caràcter paratextual o de text preliminar i és hereu de l'*accessus ad auctores*, que ja va servir de model a les vides medievals i renaixentistes. Tot i el desenvolupament al llarg del segle XVIII de les vides

5 Aquests poemes i peces teatrals es conserven en un volum factici a la Biblioteca Pública de Maó [Secció] M[enorquina] 841. Amb el títol, a la coberta: *Poesias/ de Dn. Juan Ramis y Ramis*; a la portada: *Obras Postumas / del Dr. Dn. Juan Ramis y Ramis/ Individuo de la Real Academia de la Historia./ Publicadas/ el Dr. Dn. Antonio Ramis y Ramis Abogado*.

El volum conté tres quaderns relligats conjuntament, precedits d'un *Prologo* d'Antoni Ramis i d'un *Prologo del Autor*. El primer i segon quaderns apleguen poesies en llatí, castellà i català. El tercer, les obres teatrals *Lucrecia/ ó, Roma libre./ Tragedia en 5. Actes/ Composta per e Dr. .../ l'añy 1769; Arminda/ Drama en tres actes/ Composta per el Dr.../ l'añy 1775; Rosaura/ ó/ el mes constant amor./ Tragicomedia en sinc actes/ 1783*. El text està copiat per diverses mans, una de les quals, la d'Antoni Ramis, que també hi fa algunes correccions. Al final de cadascun dels quaderns, hi trobem el vist-i-plau de Francesc Pons, amb la seva signatura i la data (30 de novembre, 21 de desembre i 17 de desembre de 1819 respectivament). A la signatura de Pons s'hi afegixen, en els dos primers quaderns, el permís d'impressió signat per Ignacio Pujol, amb la condició que «se separe lo sagrado de lo profano» i l'*imprimatur* del censor, amb data de desembre del mateix any. El quadern que conté les obres teatrals no té permís d'impressió.

6 El títol complet és *Resumen de los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. Juan Ramis y Ramis, Académico Correspondiente de la Real de la Historia, escrito por el Rdo. P. F. Francisco Pons, Relig. Obs. De San Francisco de Asís*. Modernament s'ha publicat de manera exempta, en edició facsimilar, com a: *El Dr. Juan Ramis y Ramis. Resumen biográfico*. Menorca: Nura/ Sicoa 1990.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

de poetes exemptes, com a conseqüència d'una nova concepció més literària del relat biogràfic, les vides preliminars perviuen, lligades estretament a la crítica literària i a la construcció de cànons literaris i es converteixen en una eina per a la promoció d'autors contemporanis. Com diu Louvat (2016: 2), referint-se a aquestes *vides*: «La vie d'écrivain devient un discours d'accompagnement des oeuvres, destiné à un public élargi, celui des honnêtes gens, et offrant une reconfiguration de la biographie de l'auteur susceptible de séduire à un nouveau publique». Aquest cas, que n'és un bon exemple, apareix com a encapçalament (p. I-XII) del primer volum de la *Historia civil y política de Menorca*,⁷ publicat pòstumament el 1819, una obra emmarcada en el projecte historiogràfic encetat per Joan Ramis que continuaria el seu germà Antoni.⁸

Escrita pocs mesos després de la mort de Joan Ramis, la biografia té una clara funció encomiàstica que es fa palesa a tot el text. El títol (*Resumen de los empleos y ejercicios literarios*), entès en sentit ampli, ens suggereix, però, en què es basarà el biògraf, un capellà il·lustrat, amic personal de l'autor i corrector de les seves obres, per escriure la vida d'algú «que la posteridad no dexará de admirar» (p. I). Si seguim l'ordre expositiu, veiem que Pons dedica un breu paràgraf al naixement (Maó, 27 d'abril de 1746) i als noms dels pares, descendents ambdós d'una «honrada» nissaga mallorquina afincada a Menorca.⁹ Curiosament, no menciona cap dels germans de Joan, tot i ser prou notables en la seva època, en especial Pere, advocat i traductor reconegut, que ocupà càrrecs de relleu.¹⁰ Les pàgines següents (I-V) tracten sobre l'educació durant la infantesa, a Maó; la primera joventut, a la Universitat literària de Mallorca, i sobre l'obtenció del títol en ambdós drets a Avinyó. Hi trobem els tòpics habituals del gènere, com l'al·lusió a la precocitat «reparando en el niño una memoria rara, mucha viveza de espíritu y aplicación», (I) i l'esment a unes qualitats extraordinàries, impròpies de l'edat. «aquel feliz ingenio (...) dexó siempre muy atrás a todos sus condiscipulos» (I).

Destaca que, un cop acabats els estudis de gramàtica llatina, aritmètica i llengües a Maó, l'enviaren a Palma «donde pudiese correr a rienda suelta por el espacioso campo de las ciencias» (II). A la Universitat Literària, tingué com a professor de Retòrica i poesia al franciscà Llorenç Company, el

7 *Historia civil y política de Menorca. Parte I que empieza en los tiempos más antiguos y acaba a principios de la Era Cristiana*. Por el Dr. D. Juan Ramis y Ramis, Individuo de la Real Academia de la Historia. Mahón: En la Imprenta de Pedro Antonio Serra, año de 1819. Reeditada modernament en facsímil. Menorca: Nura / Sicoa 1990.

8 Entre les pàgines 333 i 334 hi ha una nota final que diu: «Apenas hubo el autor concluido esta primera parte (...) le entró una indisposición (grave, de cuya enfermedad murió poco después) (...) y por esto dio recomendación a su hermano el Dr. D. Antonio Ramis, a cuyo cargo ha corrido la impresión, lo hiciera presente al público, como lo executa.»

9 «Fueron sus padres el Dr. D. Bartolomé Ramis y Serra Abogado de mucha reputación, y Doña Catalina Ramis y Calafat, ambos descendientes de una honrada familia de la Ciudad de Palma en Mallorca, y consanguineos en segundo grado.» (Pons, op.cit. p. I). En realitat, Ramis va néixer el 26 d'abril.

10 Pere Ramis i Ramis (Maó 1748-1816) fou membre de la Societat Maonesa. El seu domini de diverses llengües (llatí, grec, hebreu, àrab, francès, anglès, italià i alemany) fou la causa del seu nomenament com a intèrpret de Carles III. Se li atribueixen diverses traduccions anònimes.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

qual vaticinà que Ramis seria «la gloria de sus padres y de la Patria y la admiración de los mismos doctos» (ii). Per mantenir la versemblança d'aquest altre tòpic (el literat té uns dons especials i destaca en àmbits diversos), per tal que «no se crea exageración, ni deseo de prodigar elogios infundados» (ii), el biògraf es fonamenta en els comentaris que Llorenç Company fa sobre el seu extraordinari deixeble, que aleshores tenia 15-16 anys, en dues cartes que envia al seu pare, Bartomeu Ramis, datades el 25 de febrer del 1762 i el 8 de març de 1763, i que, com a bon il·lustrat, reproduïx enterament, per tal que en quedi constància.¹¹ En les cartes, Company insisteix en les altes capacitats de Joan «no solo sobre los buenos, si que aun sobre los mejores y todavía con muy excesivas ventajas»; en la seva facilitat per compondre («la prontitud, la copiosa facundia de las frases y epítetos, la universalidad de las noticias, y, en fin, todo lo preciso para un Retórico consumado» (ii) i d'exercitar-se en totes les disciplines (oratoría, poesia llatina i espanyola) «sin que sepa determinarme facilmente a decir en que campea más su rara habilidad, porque en todo parece que se excede a si mismo» (iii) i en la conveniència de publicar els seus poemes, amb el desig que «vendrà el tiempo en que harán sudar las prensas muchas de sus obras» (iii), assumint el tòpic que, a les obres de primera joventut, brillants, però sempre inferiors en qualitat a les de maduresa, ja hi trobem la llavor de la grandesa que assolirà l'autor amb el pas dels anys: «Habiendo ya trabajado un tomo de poesías a la cortísima edad de 17 (...) era esto un futuro presagio de la futura brillantez de nuestro Ramis» (iv). Igualment, destaca «toda la aplicación de su ingenio» durant els tres anys de Batxillerat filosòfic sota el mestrage de Francesc Melis, i el nomenament, el 9 de març de 1765, com a Mestre i Doctor en arts liberals «como benemérito y *nemine discrepante*» (iv). Tota aquesta formació és valorada i considerada com «los cimientos de una extensa erudición» (iv), un altre tòpic tradicional del gènere biogràfic.

Retornat de Palma a Maó, al llarg de dos anys, sota el mestratge del seu pare, Joan Ramis adquireix, amb una rapidesa extraordinària («señalándose por la fama de su talento») els coneixements necessaris per assolir, només en dos anys, el més alt nivell en els estudis de dret, aconseguint el títol de doctor *iuris utriusque* per la Universitat d'Avinyó el 15 de juliol de 1767. El biògraf destaca que, aquell mateix any, inicia a Maó la seva escola de lleis, de la qual en sortiren «multitud de discípulos muy capaces que se distinguieron en las carreras Eclesiástica, Diplomática y del Foro» (v) i la seva professió d'advocat, encarregant-se personalment de nombroses causes civils i criminals amb gran solvència, posant de manifest el caràcter modèlic de Ramis i les contribucions més que notables a la societat de la seva època.

A continuació, Pons dedica unes quantes pàgines a detallar els diversos càrrecs de responsabilitat que Ramis ocupà durant els darrers anys de la dominació britànica i els primers de la dominació espanyola, que seria definitiva a partir del Tractat d'Amiens, el 1802. Sota els britànics, fou jutge delegat del Vicealmirallat de Menorca i Advocat de preses de l'exèrcit. Tot i que el biògraf no fa prou esment del tema, aquesta «col·laboració» amb els britànics propiciaria que fos acusat d'anglòfil

11 Aquestes dues cartes, a les quals Francesc Pons degué tenir fàcil accés, es conserven al F[ons] M[ir] 2.4. de l'Arxiu de Maó, cedit a la Biblioteca Pública l'any 2022. El text de les cartes és, literalment, el que transcriu Pons.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

per les nouvingudes autoritats espanyoles (Pons, A.J. 2021: 75-116) i tingué dificultats per obtenir un sou adequat en els nombrosos càrrecs que ostentà al llarg de la dominació borbònica (entre 1782 i 1808) entre els quals, Assessor de la comandància general de l'illa, fiscal del béns mostrencs i abintestats, assessor del Real Patrimonio i jutge d'impremtes i llibreries de Menorca. Tot i la precarietat econòmica, Ramis es negà «con aquella connatural modestia, que tanto le caracterizaba» (v) a presentar-se a «una plaça togada del Reino», que li proposà el Comte de Cifuentes, governador de l'illa, per tal de no abandonar Menorca i també refusà, el 1812, els càrrecs d'assessor de Real Hacienda, fiscal interí de Menorca i auditor de la Marina, que li oferí Antonio de Gregorio, comandant general de l'illa, preferint dedicar-se exclusivament a l'advocacia fins al final de la seva vida (v-vi). Resumint, Pons aprofita aquests paràgrafs dedicats als «empleos» per fer un retrat del caràcter del biografat, que ha de contribuir a la seva canonització.

La vàlua intel·lectual de Ramis, el prestigi que tenia entre els illencs i el seu amor a l'illa propiciaren un acostament per part de les autoritats espanyoles, que el comissionaren amb diversos encàrrecs, la majoria dels quals relacionats amb la demanda d'informació sobre àmbits diversos de la vida a Menorca (geografia, topografia, història, etc.), amb què el maonès inicià una fructífera etapa com a historiador, col·laborant amb José Vargas Ponce, fins al punt de ser nomenat membre corresponent de la Real Academia de la Historia a proposta del director de l'entitat, el Comte de Campomanes, el 1787. Pons destaca, a més de les qualitats intel·lectuals de Ramis, els seus valors morals, que el convertirien en un referent entre els illencs i en un exemple a imitar:

(...) un genio capaz de desempeñarlos con aquella inteligencia en las leyes, integridad y zelo que ellos requerían. Los hombres grandes no pueden sustraerse al público: sus mismas obras pregonan su mérito, y aunque *la humildad y desinterés impelían a nuestro Ramis a que mirase con indiferencia los honores*, les salían estos al camino, efecto del buen concepto en que estaba por los conocimientos y probidad con que manejaba qualquier asunto que se ponía a su cargo (...) (vi).

També fa èmfasi de la predisposició per atendre, a més de les demandes de les autoritats, aquelles dels particulars, i el fa posseïdor d'una gran erudició fins al punt que «nada se ocultava a sus alcances» (viii), tot especificant la seva expertesa en poesia, oratòria, un coneixement perfecte de les llengües espanyola, llatina, francesa, anglesa, italiana i grega així com de les belles arts i, evidentment, de les lleis civils i eclesiàstiques, teologia i història antiga i moderna, natural, sacra i profana. Aquests coneixements, es concretarien en nombroses obres, a través de les quals, segons Pons, es coneix realment l'autor. El biògraf destaca la dedicació de Ramis a la temàtica històrica durant els darrers anys, i fa esment de la seva col·lecció numismàtica i medallística. Insisteix, però, en el seu amor als llibres, que adquiria i llegia sense descans, i en la nombrosa correspondència sobre temes de literatura i història que va mantenir amb erudits de Mallorca i del continent. (xi) Acaba assenyalant la seva constant dedicació a les lletres (entenem, en un sentit ampli) «inspirando amor a ellas (les lletres) con su afable conversación y consejos» (xi), afirmant que va viure els darrers dies envoltat dels seus llibres (*videbatur quasi belluo librorum*), mantenint la seva memòria prodigiosa,

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

«que parecía una biblioteca de todo género de noticias» (XI) i que el darrer dia de vida, va dictar uns versos llatins al seu germà Antoni. «Murió este profundo literato el 12 de febrero de este año a los 73 aun no cumplidos de su edad» (XII).

A la *laudatio* final, exigeix als menorquins el més gran reconeixement per al seu fill més il·lustre, algunes obres del qual havien arribat a prestigioses universitats dels Estats Units:

(...) «algunas de sus obras han sido muy aceptas a una nación tan remota de nuestro hemisferio, habiendo sido depositadas en la Universidad de Cambridge, en Massachussets, principal establecimiento literario de los Estados Unidos, y merecido que se diesen a nuestro Ramis gracias en nombre de aquella con una honrosa mención en el periódico del mes de Mayo de 1817, intitulado *North America Review and Critical Journals*» (XII).¹²

Com veiem, seguint un ordre expositiu temàtic tradicional, Pons parla sobre la naixença, infantesa, primera educació, estudis superiors, fites professionals, obra literària impresa i manuscrita i darrers anys de vida. Totes aquestes dades, però, que persegueixen la veracitat històrica, estan convenientment amanides amb al·lusions constants al caràcter, mèrits personals i a unes qualitats morals presentades com a modèliques al lector: el biògraf en fa una valoració explícita que persegueix un efecte exemplaritzant.

2.2. Els *Exercicios literarios* o l'exemplaritat literària

Pons afirma que «las muchas y muy doctas obras que dio a la imprenta nos suministran un irrefragable argumento de haber sido *nuestro Ramis un literato del siglo ilustrado*, y de aquellos pocos que admiran los mismos sabios» (VIII). Sustenta aquestes afirmacions, a banda de l'esment previ de dues obres,¹³ en una relació selectiva de divuit obres impreses i cinc col·leccions que Ramis deixà manuscrites. Entre les impreses, dominen els textos de caràcter històric-arqueològic, geogràfic o costumista, totes referits a l'illa, i també majoritàriament en castellà, ja que anaven dirigides a les autoritats espanyoles o a la *Real Academia de la Historia*. Pel que fa a la literatura, esmenta diverses composicions poètiques de circumstàncies (en castellà i català), una «elegante elegía en latín sobre la muerte de su amada esposa» (VIII) i, especialment, «*La Alonsoada o Conquista de Menorca por el Rey D. Alonso III en 1287*, poema en tres cantos ilustrado con notas» (IX). Afegeix que, entre la «copiosa colección de manuscritos», cal destacar «dos tomos de Poesías, además de otra porción de sueltas

12 Pons es refereix aquí al testimoni de Charles Folsom, capellà i professor de matemàtiques del *Washington*, vaixell de la Marina d'Estats Units, que arribà a Maó el 1816. Testimoni de la voluntat de Ramis de publicar la seva obra literària, en una carta del 1818 li comunica que ha dipositat algunes de les seves obres impreses a la biblioteca de Harvard, on Folsom duria a terme la seva brillant carrera acadèmica. (Pons, A.J. 21: 104-105)

13 Les dues obres esmentades anteriorment per Francesc Pons són: la *Descripción histórica y topográfica de Menorca* (1787) que li va valer ser nomenat membre corresponent de la *Real Academia de la Historia* a petició de l'aleshores director de la institució el Comte de Campomanes, i el *Corto diseño de las demostraciones de piedad y regocijos públicos con que la Universidad de Mahon celebró en los días 15, 16 i 17 de Febrero* (1784).

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

muy considerable» i diversos plans d'estudi fets a sol·licitud de l'Ajuntament de Maó.

El catàleg que ofereix Pons segueix un ordre cronològic i els títols són aproximats. Pel que fa a les obres impreses:

1. Varias composiciones poéticas en celebridad de los días del Exmo. Sr. Conde de Cifuentes y de otros personajes, como también relativamente a otros objetos, incluida una elegante elegía en latín sobre la muerte de su amada esposa. [1783-1792]
2. *Tems y Paratges de Menorca en que es mes gustós y saludable, ó dañós respectivamente el pex y marisc que se aporta per vendre en la pescaderia de Mahó*, papel puesto en orden por el mismo Ramis. [1811]
3. Compendio de la Sentencia de Galceran de Requesens y de sus correcciones. [1814]
4. Extracto del arreglo el *Pariatje* del Rey D. Jayme III de Mallorca con notas. [1815]
5. *Specimen animalium, vegetabilium, et mineralium in Insula Minorica frequentiorum, ad normam Linnaeani systematis exaratum*. [1814]
6. Contextaciones al papel intitulado: *Reflexiones sencillas, e imparciales* contra la Obra antecedente. [1814]
7. Pesos y medidas de Menorca y su correspondencia con los de Castilla, precedido de un discurso histórico análogo al asunto. [1815]
8. Alquerías o posesiones de Menorca en el año 1815 puestos por orden alfabetico, según la división de sus términos. [1815]
9. Serie Cronológica de los Gobernadores de Menorca desde 1287 hasta 1815. [1815]
10. Estadística General de Menorca, y particular de sus pueblos formada por orden del Gobierno em 1814. [1816]
11. Beneficios que había en las Iglesias de Menorca en el año 1792, altares donde estaban fundados, año de su fundación, fundadores, patronos, dotación y cargos. [1815]
12. Situación de la Isla de Menorca, su extensión y perímetro, distancia respectiva de sus poblaciones y vecindario de ellas según el censo de 1805 impreso en 1815 y reimpresso en 1816, añadidos los Diputados de Menorca á la Real Persona y á otras partes fuera de la Isla, y los apellidos de Menorca desde el siglo XIII hasta el XVII ambos inclusive. [1816]
13. Inscripciones romanas que existen en Menorca y otras relativas a la misma con su explicación e ilustración. [1817]
14. Medallas antiguas y modernas relativas a la Balear Menor. [s.a.]
15. Varones ilustres de Menorca y noticia de los apellidos que más se han distinguido en ella. [1817]
16. La Alonsiada, o Conquista de Menorca por el Rey D. Alonso III, en 1287. Poema en tres cantos e ilustrado con notas. [1818]
17. Antigüedades Célticas de la Isla de Menorca desde los tiempos áas remotos hasta el siglo IV de Jesu Christo. [1818]
18. Parte primera de la Historia Civil y Política de Menorca, que llega hasta la Encarnación de Jesu Cristo: siendo una perdida tal vez irreparable haberle sobrecogido la muerte apenas de concluida la misma por la satisfacción que nos prometíamos en la continuación de esta Historia.¹⁴

L'al·lusió a les primeres obres impreses (aplegades en el número 1) es fa de manera resumida: «Varias composiciones poéticas en celebridad de los días del Exmo. Sr. Conde de Cifuentes y de otros personajes, como también relativamente a otros objetos, incluida una elegante elegía en latín sobre la muerte de su amada esposa». Correspondria a poemes de circumstàncies (1783, 1791 i altres sense any) dedicats al comte de Cifuentes, governador espanyol de l'illa, i a altres autoritats

14 Vegeu *op. cit.* p. VIII-X. Hi afegim els anys d'impressió.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

i membres de la família reial (1784, 1785, 1789); a la composició en dístics llatins *Elegia sive de morte Ioannae Montañes et Ximenes*, impresa el 1792, un any després de la mort de la seva esposa; a la neoclàssica *Ègloga de Tirsis i Filis*, del 1783, en català, i a *Varias composiciones poéticas* (1792). Les referències restants (dels números 2 al 18) corresponen a obres impreses des de 1811 fins a 1819. Aquest ordre en la presentació es podria deure, potser, a la voluntat de Pons de reflectir una mena de *cursus honorum* en l'obra *literària* de Ramis, que s'iniciaria en els poemes de joventut, es consolidaria amb la producció històrica de la segona dècada del segle XVIII i culminaria, en vida seva, amb el poema èpic de l'*Alonsiada*, en què l'autor faria confluïr, en aquest text patriòtic, història i literatura.

Cal fer esment, també, de l'obra anterior, publicada el 1817, *Varones ilustres de Menorca y noticia de los apellidos que más se han distinguido en ella*,¹⁵ en què Ramis exerceix com a biògraf. El títol suggereix que segueix les pautes dels tractats *De viris illustribus*, un gènere amb una llarga pervivència al llarg de l'edat mitjana i l'edat moderna, adaptant-lo a un àmbit geogràfic concret i als requeriments que exigia el pensament il·lustrat per a aquesta mena d'obres. Encapçala l'obra amb una cita de Tàcit: *Multos veterum velut ignobiles, et inglorios oblivio obruet; Agricola posteritati narratus et traditus superstes erit*,¹⁶ que esdevé tota una declaració de principis. De fet, es tracta del primer diccionari biogràfic elaborat a Menorca en base a les dades existents als arxius de l'època sobre personatges «famosos» en tots els àmbits al llarg de la història de l'illa. Ramis n'ordena els cognoms alfabèticament, especificant-ne, si cal, les diverses branques al llarg dels segles, per tal de facilitar la consulta¹⁷. L'extensió de les entrades és desigual, depenent de la categoria dels personatges i de les dades obtingudes, però és evident que pretén ser completa.¹⁸ Fins i tot, al final de l'obra, (pp. 261-267) hi afegeix un suplement amb noves informacions obtingudes mentre el volum estava a la impremta¹⁹. En el

15 El títol complet és: *Varones ilustres de Menorca y noticia de los apellidos que más se han distinguido en ella* por Dn. Juan Ramis y Ramis, Individuo de la Real Academia de la Historia, &. Con licencia. Mahón: en la Imprenta de Serra. Hi ha una edició facsimilar feta a Menorca (1989) per Nura - Sicoa. (272 p.). Un any abans, el 1816, havia publicat a la mateixa Imprenta de Serra *Apellidos de Menorca des del siglo XIII al XVIII inclusive*.

16 «L'oblit ha sepultat molts antics, com privats de glòria i renom però Agricola, lliurat per la història a la posteritat, sobreviurà». Es tracta del final de l'obra que Tàcit va escriure l'any 98: *De vita et moribus Iulii Agricolae*, una biografia de Cneu Juli Agrícola (senador i militar romà, mort el 93 i sogre de l'historiador. L'obra, amb un marcat caràcter exemplaritzant, conté abundant material històric i etnogràfic i, amb abundants elements retòrics (exordis i discursos) i també participa de l'elegia i la *laudatio funebris*.

17 «Para mayor comodidad de los lectores he seguido el orden alfabético, prefiriendo este método, que es el más común en el día, al de empezar por los Varones más antiguos y concluir con los más modernos, sobre todo en las circunstancias en que me he visto diferentes veces de faltarme datos con que aclarar las fechas de los nacimientos de muchos menorquines» (cf. Ramis, op. cit., p. 5)

18 Hem comptabilitzat fins a dos-cents seixanta-un cognoms.

19 El suplement conté seixanta entrades més, que corresponen, unes poques, a cognoms no esmentats i la majoria a noves dades dels ja citats. Va precedir per una justificació: «Desde que se dió principio a la impresión de esta obra, se han podido examinar algunos de los libros antiguos de varios archivos públicos de la Isla y, habiéndose descubierto por su medio diferentes noticias que pueden ilustrarla, he creído oportuno añadir el suplemento que sigue». (*ibidem*. p. 261)

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

prefaci, conscient del caràcter capdavanter de la seva proposta, en una acurada *captatio benevolentiae*, denúncia la absoluta inexistència de *vides* de personatges menorquins i la seva voluntat, empès per la necessitat de paliar aquesta mancança, de consignar-se el màxim nombre possible, encara que això suposi reduir-ne l'extensió en alguns casos, per manca de dades concretes²⁰. Assenyala el caràcter exemplaritzant de les *vides*, quan parla de contribuir a «ilustrar las cosas de mi patria, he reunido quantas especies y noticias me ha sido dable el adquirir a fin de conservar la memoria de nuestros patricios (...) para premiar de esta manera el mérito de los que se distinguen y animar otros a que los imiten» (p.4). Igualment, en consigna la finalitat pedagògica amb «el deseo de que esta obra sea de la mayor utilidad posible a mis compatriotas» (p. 6), referint-se als menorquins en primera instància, però no únicament a ells, ja que signa com a «Individuo de la Real Academia de la Historia» dirigint-se a un públic més ampli, com ja havia fet en altres obres relatives a la història, institucions i restes arqueològiques illenques durant els anys anteriors, algunes d'elles encarregades directament per la Real Academia.

Pel que fa als manuscrits, diu Francesc Pons:

En quanto a Manuscritos ha dejado nuestro Compatriocio una copiosa colección, que no son de inferior mérito.

1. Antiguas Universidades o Ayuntamientos de Menorca que abraza la Constitución hasta mediados del siglo XVI.
2. Ensayo sobre las medallas antiguas que se hallan en Menorca, dividido en clases con reflexiones y conjeturas sobre su introducción en la misma Isla.
3. Dos tomos de Poesías, además de otra porción de sueltas muy considerable.
4. Varios planes de estudios trabajados a solicitud del Ayuntamiento de Mahón; como también de orden del Gobierno algunos informes muy extensos sobre diferentes objetos.
5. Una colección enorme con el título *Varias piezas relativas a la Topografía e Historia de Menorca*, que se compone de 35 tomos en folio.

Com veiem, el biògraf, en els números 3, 4 i 5 parla d'un gran nombre d'obres inèdites (muy considerable, colección enorme...) sense fer més especificacions. No serà fins al 1912 que Francesc Hernández Sanz, en el seu article «Notas bibliográficas. Obras publicadas por el doctor don Juan Ramis y Ramis», intentarà omplir aquests buits fent un seguiment d'altres testimonis biogràfics posteriors a Pons i una exhaustiva cerca personal d'impresos i manuscrits que culminarà en la descripció de trenta-cinc obres, més dues d'atribuïdes.²¹ Com diu Hernández Sanz (ed. 1987: 157-158), Ramis, a la pàgina 3 del seu pròleg a la *Historia política y civil de Menorca*, només n'esmenta

20 « (...) este defecto ha sido causa de ignorarse muchas circunstancias y particularidades gloriosas, y de consiguiente, me ha precisado a reducir la vida y hechos de algunos menorquines a tan pocas palabras, que sin duda alguna se me tachará de diminuto». (*ibidem* p.3)

21 Hernández Sanz, Francesc (1912): "Notas bibliográficas. Obras publicadas por el Dr. D. Juan Ramis y Ramis". *RdM*, 1912. [Ed. facsímil] Salord, J. (ed.) (1987): *Cultura i societat a Menorca*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, p. 157-194. (Capcer, 3).

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

disset, totes elles de tema històric, i crida l'atenció sobre les «divuit» de Francesc Pons, en especial sobre el punt 1 dels impresos i el nombre d'obres que, basant-se en Pons, descriuria Joaquim Maria Bover, que Hernández Sanz augmenta a vint-i-tres (en realitat, en són vint-i-vuit) (1868: II, 224-228). Bover, partint del catàleg de Francesc Pons, ofereix un llistat més ampli amb títols precisos i acurada informació bibliogràfica (nom de l'impressor, any i mides de l'imprès) als quals afegeix alguns comentaris d'Antoni Ramis i l'epitafi en llatí que li dictà el seu germà Joan per a la seva pròpia tomba.²² Anys més tard, Bernat Fàbregues reproduiria aquesta mateixa informació a la seva *Biblioteca de Escritores Menorquines*, el 1878 i Miquel Roura, en el seu *Catálogo de la Biblioteca Pública de Mahón* (1895-1901, II, p. 442-445) en llistaria només dinou, les que hi havia a la biblioteca aleshores.²³

Excepte la menció expressa a l'*Alonsiada*, (catalogada amb el número 16 al catàleg de Francesc Pons), les al·lusions a obres estrictament literàries de Ramis són imprecises, potser degut a l'extensió exigida pel caràcter preliminar del text. A les «Varias composiciones poéticas» a què al·ludeix, de manera genèrica, el biògraf en parlar dels impresos, cal afegir-hi els «Dos tomos de Poesias, además de otra porción de sueltas muy considerable» entre els manuscrits citats. Hernández Sanz, el 1912, intentant ampliar aquesta informació, atribueix a Ramis quinze obres impreses, en especial dels darrers anys del segle XVIII, ja siguin anònimes o signades pels sinònims *Un Mahonés*, o *Un imparcial*, qualificant de «raríssimas» aquelles signades amb el seu nom o amb les inicials (ed. 1987: 158-168). Hernández Sanz té la certesa de l'autoria de Ramis per haver localitzat els impresos anònims relligats en el mateix volum factici que també n'aplega d'altres signats per l'autor, en la coberta del qual Antoni Ramis va escriure: *Poesías y otras Obras en castellano y Mahonés del Dr. Dn. Juan Ramis. 1786*. Però, a més, afegeix una nota que informa, per primera vegada, sobre l'existència dels manuscrits teatrals de Ramis:

En este volumen, además de los trabajos impresos, originales del doctor don Juan, obran también otros inéditos del mismo autor. Son ellos. Lucrecia, tragedia en sinch actes, año 1769; Rosaura o El mes constant Amor, tragicomedia en sinch actes, Per un Mahonés, 1783; Arminda, drama en tres actes i en vers compost per el Dr. Juan Ramis y Ramis, Año 1771; dos composicions poéticas: una dedicada a una beata y otra dedicada a un enfermo imaginario. (Hernández Sanz (ed. 1987: n. 159)

La coberta amb el títol *Poesías y otras Obras en castellano y Mahonés del Dr. Dn. Juan Ramis. 1786* que reproduïx Hernández Sanz es conserva a la biblioteca del Museu de Menorca, tot i que, actualment, només embolcalla tres quaderns corresponents a les obres teatrals de Ramis i les dues composicions poètiques esmentades. Si tenim present la descripció d'Hernández Sanz, potser són allò que resta d'un dels «dos tomos de poesia» de què parla Francesc Pons que hauria contingut, a més, les obres

22 D.O.M./ MEMORIAE ET SPEI / AETERNAE / HIC JACET / JOANNIS RAMIS / ET / RAMIS / MAGONTANUS / NATUS DIE XVI APRILIS / MDCCXLVI / MORTUUS DIE XII FEBRUARII / MDCCCXIX / COETERA EX SCRIPTIS / PETE.

23 Vid. Hernández Sanz (ed. 1987: 158)

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

impreses de l'autor, separades de la resta en data desconeguda.²⁴ Un altre aplec conservat seria el que duu per títol *Obras Postumas del Dr. Dn. Juan Ramis y Ramis, Individuo de la Real Academia de la Historia. Publicadas el Dr. Dn. Antonio Ramis y Ramis Abogado*, un volum factici que conté els poemes en castellà, català i llatí i una còpia de les obres teatrals, que es conserva a la biblioteca pública de Maó. N'hi encara un tercer, a l'Ateneu de Maó, que sota el títol *Poesías de Juan Ramis. Jesus, Maria y Josef. Varias obras en prosa y en verso latino y español. Año 1762*, coincideix parcialment amb el de la Biblioteca Pública, a més del manuscrit que conté les *Poesies burlesques i amoroses*, avui il·localitzable. Segurament un nombre d'aquesta «otra porción (de poesies) de sueltas muy considerable» que esmenta Pons en el punt 3 dels manuscrits, estarà actualment encara per descobrir.²⁵

3. A manera de conclusió: elements discursius tradicionals i il·lustrats en una biografia canònica

1. Tal com apunta Tomassi (2024), una biografia pòstuma sempre és un senyal de reconeixement i canonització de l'autor. Francesc Pons, com a deixeble de Joan Ramis i amic de la seva família, va tenir accés directe a tota la documentació de primera mà necessària per elaborar un discurs biogràfic pretensament objectiu, avalat per la immediatesa de la mort de l'autor. Aquest discurs, dins dels límits de la brevetat exigida pel format preliminar, havia de contenir elements que humanitzessin l'autor, alhora que il·luminessin el lector sobre el caràcter de l'home de lletres, fins al punt que vida i obra es fusionessin. Tal com diu Louvat (2016: 3) «Les vies d'écrivains font émerger l'idée d'une identité profonde entre l'auteur et son oeuvre, qui passe par la mise au jour d'un caractère, dont les traits et les manifestations viennent ordonner et expliquer tout a la fois la vie et l'oeuvre». Una lectura atenta del text ens mostra les estratègies i les motivacions del biògraf per presentar-nos les qualitats humanes el caràcter (*ethos*) d'un individu singular en el seu temps, extraordinari per les facultats intel·lectuals i pel tarannà moral, que arriba a ser considerat il·lustre entre els seus contemporanis (illencs i foranis) per haver contribuït de manera decisiva, amb la seva obra, al creixement i difusió de la cultura més enllà de les fronteres de Menorca.

2. El retrat de Ramis com a «home de lletres» es pretén fer ja des del títol, que ens avisa es parlarà dels «empleos», és a dir, de la vida de l'«infatigable mahonés» (al·ludint aquí a un tret de caràcter) i als «exercicios literarios» en sentit ampli, referint-se a tota l'obra escrita de l'autor, una presentació en paral·lel d'ambdues que es projecten i alimenten mútuament. El to i l'estil discursiu de Pons respecta en tot moment el decòrum, la versemblança i l'equilibri exigits per la normativa neoclàssica i, com a bon il·lustrat pretén ser útil, dirigint-se a un públic lector ampli, fonamentant en dades i

24 Aquests manuscrits teatrals de Ramis serien redescoberts modernament el 1999 per Jaume Gomila en el fons Mª Lluïsa Serra Belabre, llegat al Museu pocs anys abans.

25 La transmissió textual dels manuscrits Joan Ramis ha estat tractada per: J. Carbonell (1967), A. J. Pons (1987: 1109-129), Xavier Patiño (dins Ramis 2007: 25-28); J. Gomila (2000: 14-15); Valsalobre 2019: 33-34. i M. Paredes (2023: 45-49).

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

documents concrets les seves afirmacions. Aquesta importància que es dona a l'objectivitat, a la veracitat històrica, es fa palesa no només en la transcripció literal de les cartes de Llorenç Company, sinó també en les múltiples al·lusions a diversos documents que el biògraf ha llegit i resumeix.

3. És molt evident l'afany de fer una biografia canònica, avalada, com ja hem dit, per la relació de Pons amb Ramis i per la immediatesa de la mort, fet que explicaria el to encomiàstic semblant al d'una *laudatio funebris*. Trobem aquí un seguit de tòpics heretats, propis del gènere: referències a la precocitat, als dons especials en tots els àmbits al llarg de les diverses etapes dels estudis, a la excepcionalitat i singularitat del maonès que, en totes les etapes de la vida, sempre va ser superior als seus coetanis. Igualment, existeix una valoració dels detalls i es persegueix la versemblança, mentre tingui valor moral. També podríem considerar com a tradicional l'ordenació cronològica de les obres, establint una mena de *cursus honorum* des dels poemes de joventut fins al poema èpic de *L'Alonsiada* i les grans obres de caràcter històric: es tracta d'una forma de representació autorial pòstuma, que segueix el model de les *vides* de Virgili, que consideren *l'Eneida* la consolidació del seu llegat literari. Curiosament, però, l'èmfasi canonitzador, present els comentaris personals del biògraf sobre les qualitats de Ramis, no està en ligit amb la justesa i adequació dels arguments que emprà per considerar l'obra com a valedora del caràcter il·lustrat de l'autor: «Las muchas y muy doctas obras que dio à la imprenta nos suministran un irrefragable argumento de haber sido nuestro Ramis un *Literato del siglo Ilustrado* y de aquellos pocos que admiran los mismos sabios» (viii). Fins i tot, sovint es justifica pels seus elogis: «No se crea exageración, ni deseo de prodigar elogios infundados», (ii) dient que els ha tret d'altri. Així, sovinteja el recurs a l'*auctoritas* de mestres, polítics i intel·lectuals il·lustrats del continent i més enllà per ponderar les contribucions i avalar l'exemplaritat moral i literària de Ramis: les cartes de Fra Llorenç Company, testimoni de la precocitat i excel·lència en els estudis, i la referència a Francesc Melis, el seu professor de Filosofia; als polítics com el comte de Cifuentes, Governador de l'illa, Antonio de Gregorio, comandant general i Isidoro de Antillon, Ministre de la Real Audiencia de Mallorca, que li atorgaren càrrecs de responsabilitat diversos; al Comte de Campomanes i a José Vargas Ponce de La Real Academia de la Historia, que li feren diversos encàrrecs. I, a molts altres, sense dir-ne el nom, ja sigui de Mallorca o del continent («A este fin igualmente consultava a los hombres más eruditos de Mallorca y del Continente, manteniendo con muchos una correspondencia familiar sobre asuntos de Literatura y principalmente de Historia») (xi) ja de l'altra banda de l'Atlàntic. Així, doncs, tal com apunta Mañé en parlar de les biografies de Maïans (2023: 34) «la tensió entre propòsit historiogràfic i intenció encomiàstica s'accentua al segle XVIII (...) i el biògraf, intenta apartar-se del panegíric i centrar-se en els reports a fets provats, a dades objectives sobre les obres (...) però una evident voluntat exemplar l'aboquen a l'encomi.»

Tots aquests elements, embolcallats per l'afany de veracitat històrica que trobem en el text avalen al caràcter canònic d'aquest *Resumen* de Pons, que esdevingué punt de partença i model d'altres biògrafs de Joan Ramis, ja del seu segle (Bover 1868, Fàbregues 1878), del segle xx (Hernández Sanz 1912, 1919; Carbonell 1967; A. J.Pons, 1987, 1991; Melchor 1999) i del segle xxi (Paredes 2017, 2023; A. J.Pons 2021; Salord, 2011, 2021; Sintés Espasa 2021).

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

4. En la mateixa línia, Pons presenta fets, dades i testimonis concrets amb una intenció encomiàstica que persegueix refermar el caràcter modèlic, l'exemplaritat moral i literària de Ramis amb la finalitat de contribuir a la legitimització de l'autor com a figura cabdal de la seva època. En el paràgraf final presenta l'escriptor com a valedor del seu poble:

Su memoria debiera vivir eternamente en la Isla de Menorca, que aunque pequeña, puede considerarse en cierto modo engrandecida por ser la patria de un hombre tan benemérito. A la verdad si todas las Regiones, Islas, Ciudades y Villas han reputado siempre por honor muy distinguido el haber sido la cuna de algun hombre illustre en las ciencias y artes, como no deberá apreciar la Isla de Menorca, y sobre todo la Ciudad de Mahon, de haber nacido en ella el doctissimo D. Juan Ramis, Principe de los Historiadores menorquines? Podrá acaso mirar la madre con indiferencia la brillantez de un hijo que ha merecido el mayor aprecio entre los estrangeros? (xii)

Motfart-Longuet (2024) assenyala que aquesta concepció de l'escriptor com a encarnació d'un destí col·lectiu es desenvoluparia, en especial, a finals del segle XVIII: «Le récit de la vie peut aussi déjà présenter l'écrivain comme l'incarnation d'un destin collectif, par exemple lorsque l'on fait coïncider des dispositions personnelles avec des dispositions communes d'une époque ou d'un groupe social». A Ramis, que es va significar entre illencs i foranis des de ben jove, li va tocar viure els darrers anys de les dominacions angleses i francesa així com l'entrada definitiva de les tropes espanyoles a Menorca i assumir les conseqüències, com a intel·lectual reconegut, dels canvis polítics, culturals i lingüístics que aquests fets van suposar. Tot i que el biògraf no tingui suficient llibertat per parlar-ne (de fet, per exemple, només esmenta de passada, i de manera genèrica, l'obra literària en menorquí), el pes que atorga als *ejercicios literarios* travessa tot el seu discurs i, de fet, coincideix amb el desig exprés de Joan Ramis, que dictà al seu germà el seu propi epitafi, *Coetera ex scriptis pete*, «Cerca la resta en els escrits», una crida evident a conèixer l'autor a través de la seva obra.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

Bibliografia

- Bouchard, M. (2016) Ressenya a Residori, M. et alii (eds.) (2014). *Vies d'écrivains, vies d'artistes. Espagne, France, Italie. XVIe-XVIIIe siècle*. París, Presses Sorbonne Nouvelle, dins *Renaissance and Réformation/ Renaissance et Réforme* 39, núm. 3, 2016, pp. 205-207.
- Bover, J. M. (1868) *Biblioteca de Escritores Baleares*, Palma (2 vol.) Barcelona, Curial, 1975.
- Bover, J.M. i Fàbregues, B. (1878) *Biblioteca de escritores menorquines. Extracto de la obra Biblioteca de escritores baleares, original de D Joaquín M. Bover, aumentado con nuevos datos recojidos por Bernardo Fàbregues*, Ciutadella, S. Fàbregues, 1878, pp. 101-101 i 222-241.
- Carbonell, J. (1967) «L'obra literària de Joan Ramis i Ramis». *Revista de Menorca*, Primer semestre 1967, pp. 5-64.
- Carbonell, J. (1999) «La incorporació de Joan Ramis a la historiografia literària catalana» dins Paredes, M. / Salord, J. (eds.), pp. 65-82.
- Esteve, C. (2021) «Vidas en serie. Discurso biográfico y figuración de autor en *Escritores del reino de Valencia* (1747-1749) de Vicente Ximeno» dins *Studi Ispanici* núm. 46, pp. 207-229.
- Esteve, C./ Solervicens, J. (2019) «Discurso biográfico y poética barroca: la vida de Vicent García (1703) de Manuel de Vega» dins *Bulletin Hispanique* vol. 121, núm. 2, pp. 629-644.
- Esteve, C. (2024) «De les vides a les biografies. La poètica del gènere biogràfic a l'edat moderna». Conferència al VII Col·loqui Internacional Mimesi *Vides d'escriptors a l'edat moderna: retòrica, història i poètica*. Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia i Comunicació (23-I-2024).
- Hernández Sanz, F. (1912) «Notas bibliográficas. Obras publicadas por el Dr. D. Juan Ramis y Ramis». *Revista de Menorca*, 1912. [Ed. facsímil] Salord, J. (ed.) (1987): *Cultura i societat a Menorca*, Menorca, Institut Menorquí d'Estudis, pp. 157-194. (Capcer, 3).
- Hernández Sanz, F. (1919) «El doctor D. Juan Ramis y Ramis». *Revista de Menorca*, 1919. [Ed. facsímil] Salord, J. (ed.) (1987), *Cultura i societat a Menorca*. Menorca: Institut Menorquí d'Estudis, pp. 157-194. p. 231-240.
- Louvat, B. (2020) Ressenya a Bénard, É. (2019) *Les vies d'écrivains (1550-1750). Contribution à une archéologie du genre biographique*, Ginebra: Librairie Droz, dins *Littératures*, 82, 2020, pp. 209-211.
- Manyé de Gibert, M. (2023) *Gregori Maians i la construcció de l'autor literari en la edat moderna*. Treball de Fi de Màster (dir. Cesc Esteve i Josep Solervicens), Universitat de Barcelona.
- Martínez Mayor, C. (2022) *La Alonsiada, de Joan Ramis, i L'Alonsiada, de Vicenç Albertí. Edició crítica i estudi* [tesi doctoral]. Universitat de València.
- Melchor, V. (1999) «El pas del jove Ramis per la universitat d'Avinyó (1767): una aportació a la història de la cultura a la Menorca del segle XVIII», dins Paredes, M./ Salord, J. (eds.), pp. 257-280.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

- Mortfart-Longuet, M. E. (2024). «Quand la vie d'écrivain se fai critique et historiographie littéraires», Conferència al VII Col·loqui Internacional Mimesi *Vides d'escriptors a l'edat moderna: retòrica, història i poètica*, Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia i Comunicació. (23-I-2024).
- Obrador, B. (2023) «Francesc Pons i Carreras: enmig del Vell que es mor i el nou que no pot néixer», *Diari de Menorca* (19-iv-2023), p. 26.
- Obrador, B. /Pons, A. (2021) «La primera instrucció llatina en català a la Menorca del segle xviii. Les adaptacions del *Semper* i de *Les rudiments* de François Bistac», *Revista de Menorca* 100, pp. 55-82)
- Paredes, M. (2017) «Joan Ramis» dins (Solervicens, J. (dir.) *Història de la literatura catalana* vol IV *Literatura moderna: Renaixement, Barroc i Il·lustració*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, Editorial Barcino, Ajuntament de Barcelona, pp. 520-547.
- Pons Carreras, F. (1819) *Resumen de los empleos literarios del infatigable Mahonés el Dr. Juan Ramis y Ramis, Académico Correspondiente de la Real de la Historia, escrito por el Rdo. P. F. Francisco Pons, Relig. Obs. De San Francisco de Asís*. Preliminar (pp. I-XII) al volum pòstum de Joan Ramis *Historia civil y política de Menorca. Parte I que empieza en los tiempos más antiguos y acaba a principios de la Era Cristiana*, Mahón, En la Imprenta de Pedro Antonio Serra, año de 1819= Edició facsimilar *El Dr. Juan Ramis y Ramis. Resumen biográfico*, Menorca, Ediciones Nura Editorial Sicoa 1990.
- Pons Carreras, F. (1819) *Compendio de las excelencias del Puerto de Mahon en versos latinos, dividido en tres cantos, con un discurso preliminar y algunas notas en castellano*, Por el R. P. F. Francisco Pons, relig. Ob. de S. Francisco de Asís, Mahon, En la Imprenta de Pedro Antonio Serra, año 1819.
- [Pons i Carreras, F.] (2005) *La Comèdia de los Pastorells*. (Introducció i edició de Xavier Martín, Menorca: Institut Menorquí d'Estudis.
- Pons, A. J. (1987) «*Caetera ex scriptis pete*: notes sobre l'obra de Joan Ramis», *Randa* 21, pp. 109-129.
- Pons, A. J. (1991) «Joan Ramis i els primers anys de la conquesta espanyola de Menorca (1781-1793)», *Miscel·lània Jordi Carbonell 1= Estudis de Llengua i Literatura Catalanes XXII*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 97-132.
- Pons, A. J. (2021) «Joan Ramis i la repressió subtil: apunts biogràfics», dins Salord (ed.) *Joan Ramis i la xarxa de relacions il·lustrades*, Barcelona, Edicions Universitat de les Illes Balears, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Institut Menorquí d'Estudis, pp. 75-116.
- Ramis, J./Albertí, V. *La Alonsoada*, Edició facsimil de l'obra original i de la traducció catalana d'Albertí (1818) Introducció de Pons, A. J. i Salord, J., Maó, Consell Insular de Menorca.
- Roura Pujol, M. (1885-1890) *Catálogo de la Biblioteca pública de Mahón* (I, II), Palma, Tipografía provincial (vol II), pp. 442-445.
- Salord, J. (2021) «De l'avi negociant al net burgès: l'ascendència social de Joan Ramis», dins Salord (ed.) *Joan Ramis i la xarxa de relacions il·lustrades*, Barcelona, Edicions de la Universitat de les Illes Balears, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Institut Menorquí d'Estudis, pp. 13-40.

Maria Paredes Baulida. Una biografia canònica il·lustrada: «De los empleos y ejercicios literarios del infatigable Mahonés el Dr. D. Juan Ramis i Ramis» (1819) de Francesc Pons i Carreras

Sintes Espasa, G. (2021) «El mestre i el deixeble: Joan Ramis i Ramis i Francesc Seguí Valls», dins Salord (ed.) *Joan Ramis i la xarxa de relacions il·lustrades*, Barcelona, Edicions de la Universitat de les Illes Balears, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Institut Menorquí d'Estudis, pp.41-74.

Tomassi, Franco (2024) «Bembo, Aretino e Tasso. Tre casi esemplari di vite d'autore», Conferència al VII Col·loqui Internacional Mimesi, *Vides d'escriptors a l'edat moderna: retòrica, història i poètica*, Universitat de Barcelona, Facultat de Filologia i Comunicació (22-I-2024).